

**СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
імені Рауфа Аблязова**

ВІСНИК

**Східноєвропейського університету
економіки і менеджменту**

№ 1 (29), 2023

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Заснований у серпні 2007 року

Черкаси 2023

*Міністерство освіти і науки України
Приватний заклад вищої освіти
«Східноєвропейський університет
імені Рауфа Аблязова»*

Вісник

***Східноєвропейського університету
економіки і менеджменту***

Науковий журнал

№ 1 (29), 2023

Виходить 2 рази на рік

Заснований у серпні 2007 року

Черкаси 2023

ВІСНИК
Східноєвропейського університету
економіки і менеджменту

Науковий журнал

1 (29), 2023

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

ГОЛОВА РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Гуцалюк О.М. – доктор економічних наук, професор, приватний заклад вищої освіти «Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова».

НАУКОВИЙ РЕДАКТОР:

Трушкіна Н.В. – кандидат економічних наук, старший дослідник, приватний заклад вищої освіти «Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова».

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР:

Бойко О.В. – доктор економічних наук, доцент, приватний заклад вищої освіти «Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова».

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

Банар О.В. – доктор економічних наук, професор, приватний заклад вищої освіти «Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова».

Бачо Р.Й. – доктор економічних наук, професор, Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II.

Безпарточний М.Г. – доктор економічних наук, професор, Національний університет «Львівська політехніка».

Бондар Ю.А. – кандидат економічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету.

Бондар-Підгурська О.В. – доктор економічних наук, доцент, Полтавський університет економіки і торгівлі.

Боронос В.Г. – доктор економічних наук, професор, Сумський державний університет.

Верхоглядова Н.І. – доктор економічних наук, професор, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ.

Гринько Т.В. – доктор економічних наук, професор, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара.

Житар М.О. – доктор економічних наук, професор, приватний заклад вищої освіти «Міжнародний європейський університет».

Жовновач Р.І. – доктор економічних наук, професор, Центральноукраїнський національний технічний університет.

Захарова О.В. – доктор економічних наук, професор, Черкаський державний технологічний університет.

Захарченко О.В. – доктор економічних наук, доцент, приватний заклад вищої освіти «Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова».

Зачосова Н.В. – доктор економічних наук, професор, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького.

Іванова М.І. – доктор економічних наук, професор, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка».

Кінаш І.П. – доктор економічних наук, професор, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу.

Коваль В.В. – доктор економічних наук, професор, Ізмаїльський державний гуманітарний університет.

Колодинський С.Б. – доктор економічних наук, доцент, приватний заклад вищої освіти «Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова».

Лазоренко Л.В. – доктор економічних наук, доцент, приватний заклад вищої освіти «Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова».

Мельничук Д.П. – доктор економічних наук, професор, Державний університет «Житомирська політехніка».

Наволокіна А.С. – кандидат економічних наук, доцент, приватний заклад вищої освіти «Міжнародний європейський університет».

Небаба Н.О. – доктор економічних наук, доцент, Університет митної справи та фінансів.

Омельяненко В.А. – доктор економічних наук, доцент, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка.

Петченко М.В. – кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний університет внутрішніх справ.

Проданова Л.В. – доктор економічних наук, професор, Черкаський державний технологічний університет.

Прокопишин О.С. – кандидат економічних наук, доцент, Львівський національний університет природокористування.

Смесова В.Л. – доктор економічних наук, професор, Університет імені Альфреда Нобеля.

Сосновська О.О. – доктор економічних наук, професор, приватний заклад вищої освіти «Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова».

Томарева-Патлахова В.В. – доктор економічних наук, професор, Класичний приватний університет.

Шматько Н.М. – доктор економічних наук, професор, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут».

Якушев О.В. – кандидат економічних наук, доцент, Черкаський державний технологічний університет.

Якушева О.В. – кандидат економічних наук, доцент, Черкаський державний технологічний університет.

Ярошевська О.В. – доктор економічних наук, професор, Національний авіаційний університет.

ІНОЗЕМНІ ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ РАДИ:

Гулак Д.В. – кандидат економічних наук, доцент, Університет Брунеля (Великобританія).

Новакова Р.Л. – доктор економічних наук, професор, Університет Святих Кирила та Мефодія (Словаччина).

Прокопенко О.В. – доктор економічних наук, професор, Естонський університет підприємництва Майнор (Естонія).

Соколович М.Е. – доктор економічних наук, професор, Лодзьський університет (Польща).

Тірто Тео – доктор філософії, дослідник, Туринський політехнічний університет (Італія).

У нашому виданні публікуються статті, що містять виклад результатів наукових досліджень, а також огляди з актуальних проблем економічної теорії, теорії управління, інституціональної, національної та регіональної економіки, економіки галузей і сфер виробництва, менеджменту та бізнес-адміністрування, підприємництва, маркетингу, логістики, комерційної діяльності, торгівлі, фінансів, банківської справи, інвестиційної діяльності, фондового ринку, страхування, економічного аналізу, статистики, обліку, аудиту, оподаткування, демографії, економіки праці, соціальної економіки і політики, економіки, управління природокористуванням та охорони навколишнього середовища, глобальної економіки і управління, міжнародних економічних відносин, моделювання та прогнозування економічних систем, ресторанного бізнесу, туристичної діяльності.

Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, імен, прізвищ, цифрових даних, які наводяться у публікаціях, несуть автори статей.

ЗМІСТ

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА, ГАЛУЗЕВА, РЕГІОНАЛЬНА ТА СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Bilopolskyi M.H., Hutsaliuk O.M., Bondar I.A. Environics – the fundamental science on salvation and development of earthly civilization or a new concept of the world’s development.....	5
Коваль О.О. Безробіття в Черкаській області в умовах війни: основні тенденції	15
Худавердієва В.А. Стан розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах військової ескалації і забезпечення продовольчої безпеки.....	24

ГЛОБАЛЬНА ТА ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА

Zhytar M.O. Properties of constructing the financial architecture of the economy.....	35
--	-----------

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ, МЕНЕДЖМЕНТ ЗОВНІШНЬО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННИЙ І ТУРИСТИЧНИЙ БІЗНЕС

Chychkalo-Kondratska I.B., Buriak A.A., Levchenko I.V., Shyriaieva A.O. International marketing in the educational process: the experience of higher education institutions in Germany	42
Skibina T.I. Economic policy of renewable energy support in Germany and main results	51

ТЕОРІЯ МЕНЕДЖМЕНТУ. УПРАВЛІННЯ ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ

Bieloborodova M.V., Bessonova S.I. Ensuring the organization’s social responsibility based on stakeholder management.....	60
Колодій І.В., Колодій А.В. Особливості реалізації механізму антикризового управління у сільськогосподарських підприємствах	70
Чернух Д.В., Гура О.Л. Корпоративна культура підприємства: наукові підходи до визначення сутності	81

ПІДПРИЄМНИЦТВО, МАРКЕТИНГ, ЛОГІСТИКА, КОМЕРЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ І ТОРГІВЛЯ

Аблязова Н.Р., Трушкіна Н.В., Прокопишин О.С. Управління маркетинговою діяльністю аграрних підприємств в епоху цифрових перетворень	94
Іванова М.І., Каут О.В., Усатенко О.В., Загорудько В.Л. Управління якістю продукції як необхідна складова забезпечення конкурентоспроможності підприємства	109
Савченко С.О., Светлова Н.М. Оцінка ефективності маркетингового потенціалу підприємства.....	121

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА, ОБЛІК, ОПОДАТКУВАННЯ, АУДИТ, КОНТРОЛІНГ І СТРАХУВАННЯ

Бондар Ю.А. Використання внутрішнього аудиту за міжнародними стандартами на підприємствах державного сектору економіки	129
Нестеренко І.В. Концепція формування обліково-аналітичного забезпечення управління екологічною безпекою підприємств біоіндустрії	138
Остапенко О.М. Проблемні аспекти облікової оцінки митної вартості товарів	149

СТАТИСТИКА, МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Yarmolenko M.V. Higher mathematics methods application to investigate fundamental processes.....	158
---	------------

УДК 657.1.004.16
JEL M41

Ірина Володимирівна НЕСТЕРЕНКО

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Державний біотехнологічний університет,
м. Харків, Україна

 <https://orcid.org/0000-0002-3892-8248>

IrinaOnesterenko@gmail.com

КОНЦЕПЦІЯ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ БІОІНДУСТРІЇ

***Анотація.** Стаття присвячена науковому обґрунтуванню теоретичних положень та розробці організаційно-методичних підходів і рекомендацій щодо розбудови стратегії екологічної безпеки бізнесу, що ґрунтується на принципах сталого розвитку. В ході дослідження проаналізовано рівень екологічної безпеки підприємств біоіндустрії в Україні, визначено пріоритетні напрями та завдання розвитку стратегії екологічної безпеки, шляхом удосконалення екологічного обліку та оптимізація витрат на виробництво органічної продукції. Розроблено ефективний обліково-аналітичний апарат, який враховує обов'язкові компоненти стратегії екологічної безпеки, зокрема управління екологічними ризиками, запровадження екологічних інновацій, підрахунок резервів зниження витрат на виробництво органічної продукції підприємств біоіндустрії.*

***Ключові слова:** екологічна безпека, обліково-аналітичне забезпечення, факторний аналіз, органічна продукція, сталий розвиток, біоіндустрія.*

Постановка проблеми. Роль органічного виробництва, в умовах сталого розвитку, полягає у використанні природних, екологічно безпечних ресурсів для забезпечення населення якісною натуральною органічною продукцією. Ефективне управління розвитком органічного виробництва вимагає від суб'єктів управління реалізації стратегії розвитку, яка забезпечить здійснення завершених управлінських циклів з оптимізації основних показників діяльності підприємств біоіндустрії, формування дієвої системи екологічного обліку та визначення резервів зниження собівартості органічної продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням формування і розбудови системи обліково-аналітичного забезпечення управління безпечним функціонуванням та розвитком підприємств присвячено праці: Р. Адамса, Н. Андрєєвої, М. Бартоломео, Дж. Баума, Дж. Беббінгтона, М. Беннета, А. Брилева, Р. Бюрріт, Р. Грея, О. Ільчова,
138

Н. Іватунової, Т. Кірсанова, А. Козловцевої, Г. Купаловаой, Р. Лізогуба, Н. Назаровой, Л. Пеліньо, І. Потравного, Н. Рубанова, І. Рудських, Ю. Саталкіна, Л. Сахно, Л. Сотнікової, К. Стінсона, Н. Супрун, Х. Хендріксена, Т. Чепракова, С. Шальтеггера, Л. Шнейдмана та інших [1, 2, 3, 7, 9]. Визначаючи наукову і практичну значущість напрацювань вчених та вагомість їх внеску у розбудову проблематики формування обліково-аналітичного забезпечення управління недостатньо розробленими залишаються питання пов'язані з концептуальним підґрунтям системи обліково-аналітичного забезпечення управління екологічною безпекою підприємств біоіндустрії.

Проблема створення в Україні галузей біотехнологічного виробництва набуває стратегічного значення та потребує впровадження новітніх заходів біоекономічного спрямування щодо раціоналізації використання природних ресурсів та охорони навколишнього середовища. Тому першочерговим завданням сьогодення є розробка науково-обґрунтованої концепції розвитку, яка сприятиме: реалізації інноваційного потенціалу підприємств біоіндустрії на засадах глобальної конкурентоспроможної біоекономіки; створенню науково-дослідної та виробничо-технологічної бази для формування підгалузей біоекономіки, здатних в довгостроковій перспективі замінити значну частину продуктів на органічні; підвищенню внутрішнього попиту на біотехнологічну продукцію. При цьому, провідна роль належить удосконаленню системи екологічної безпеки підприємств біоіндустрії, яка забезпечить збільшення рівня сталості виробництва та використання «зелених» технологій. Тому, особливої актуальності набувають питання розробки обліково-аналітичного забезпечення управління екологічною безпекою підприємств біоіндустрії, удосконалення теоретичних, методичних й організаційних засад складових, що її формують.

Формулювання цілей статті. Метою наукового дослідження, основні результати якого знайшли своє відображення в даній статті, є обґрунтування організаційних положень та розробка практичних рекомендацій з формування обліково-аналітичного забезпечення управління екологічною безпекою підприємств біоіндустрії, на засадах багатофакторного моделювання.

Методи і методологія. Теоретико-методологічним підґрунтям пізнання об'єкта і предмета дослідження стали сучасні теорії та концепції системного розв'язання проблем формування та функціонування систем обліково-аналітичного забезпечення на всіх рівнях управління екологічною безпекою підприємств біоіндустрії, наукові здобутки вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем екологічного обліку, економічного аналізу та управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Екологізація підприємницької діяльності потребує використання складної системи інструментів мотивування та організації поступової переорієнтації традиційного способу господарювання на екологічно безпечний. Екологічна безпека економічної діяльності передбачає організацію раціонального використання природних ресурсів, захист довкілля від забруднення та його руйнування, а також забезпечення гармонійних зв'язків населення і природи на територіях господарства [1, с. 11].

Переорієнтації суб'єктів підприємництва з традиційних засад ведення бізнесу на екологічно спрямовані (передусім органічного виробництва як пріоритету екологічно орієнтованого підприємництва), передбачають: екологізацію виробничого процесу, залучення інноваційних технологій енерго- й ресурсозбереження та удосконалення екологічного менеджменту підприємств [3, с. 117]. При цьому, як стверджує Г. Купалова, до продукції, робіт, послуг природоохоронного призначення належить продукція, роботи, послуги, які прямо чи опосередковано сприяють покращанню або збереженню довкілля та відтворенню природних ресурсів [7, с. 35]. Цінність еколого-орієнтованого підходу до управління бізнесом відображається у врахування принципів сталого розвитку, що передбачає оптимальне використання обмежених ресурсів і використання екологічних природо-, енерго- і матеріалозберігаючих технологій [8]. Проте, перешкодою для ефективної реалізації цілей сталого розвитку вітчизняних підприємств біоіндустрії є висока вартість та довгий термін окупності біотехнологічного виробництва.

Екологізації виробництва тісно пов'язана з економічною, соціальною та екологічною системами. Так, перехід до біоекономічних засад сприяє скороченню витрат виробництва; завоюванню нових ринків екологічної продукції; отриманню прибутків від продажу екологічних інновацій; формування екологічного іміджу підприємства біоіндустрії. В соціальному плані відбувається зростання благополуччя населення; зниження рівня захворюваності; розвиток соціальної інфраструктури регіонів; підвищення рівня зайнятості через створення нових робочих місць. Поліпшення стану довкілля; раціональне використання природних ресурсів; зменшення антропогенного навантаження на довкілля; охорона земель – результати удосконалення екологічної системи [3, с. 119].

Реалізація концептуальних підходів до управління органічним виробництвом підприємств біоіндустрії, забезпечення їх екологічної безпеки, сприятиме підвищенню інноваційної та ринкової привабливості підприємств, дозволить вирішити проблеми планування, контролю та обліку екологічних витрат, визначити резерви зниження собівартості органічної продукції, оптимізувати основні показники діяльності (рис. 1).

Необхідною умовою функціонування системи екологічної безпеки підприємства біоіндустрії та прийняття оптимальних управлінських рішень є організація екологічного обліку в розрізі підсистем [2, с. 244]: внутрішньої, яка призначена для збору екологічної інформації для внутрішніх управлінських рішень; зовнішньої, яка надає інформацію для зовнішніх користувачів, що опікуються питаннями охорони навколишнього середовища (громадськість, засоби масової інформації, органи влади, інвестори); інші облікові системи, які є засобом правильної оцінки екологічних податків і зборів.

Екологічний облік доцільно розглядати: на географічному та геополітичному рівнях – інформація екологічного обліку збирається для оцінки стану окремих екосистем, екологічної та економічної безпеки країн; на рівні підприємства – в контексті фінансового та управлінського обліку.

Рис. 1. Концептуальна модель управління екологічною безпекою підприємств біоіндустрії

Так, незважаючи на нагальність наукового опрацювання екологічних проблем світового рівня, слід зазначити, що дотепер питання вивчення та розвитку еколого-економічних рахунків для економіки України перебуває на початковій стадії й обмежуються окремими дослідженнями. Зокрема, Н. Супрун пропонує ввести до системи національних рахунків (СНР) країни найбільш вагомі та узагальнюючі групи системи екологічних показників, що, сприятиме запровадженню комплексного еколого-економічного обліку, який є необхідною передумовою формування бази даних для проведення політики сталого розвитку [9]. Н. Назарова пропонує ввести інтегровані рахунки, які формуються шляхом включення додаткових потоків активів та угод, що не враховуються в СНР (на зразок зовнішніх рахунків), але включені до традиційної СНР і

впливають на подальше формування та розподіл національного доходу (на зразок внутрішніх рахунків). Рекомендується запровадити рахунки "Навколишнє середовище країни, що досліджується", "Відходи, шкідливі речовини", "Екологічні активи", "Навколишнє середовище решти світу", а також наводиться схема розрахунку основних макроекономічних показників з урахуванням інтегрованих еколого-економічних рахунків [2, с. 245].

На підприємствах біоіндустрії для налагодження обліково-звітної системи щодо відображення екологічних аспектів діяльності перш за все необхідно визначити перелік необоротних активів, що будуть відноситися до природоохоронних. В складі основних засобів природоохоронного призначення на підприємствах біоіндустрії можуть виділятися (за наявності) певні споруди, установи та обладнання, використання яких покращує стан навколишнього середовища та зменшує обсяги використання природних ресурсів, шляхом їх повторного використання та переробки. Також, значної уваги при формуванні облікового забезпечення управління екологічною безпекою підприємств потребує адаптації загальноприйнятих методів достовірного відображення інформації про природний капітал в обліково-аналітичній системі та звітності, що має досягатися розкриттям їх в обліковій політиці. Результати дослідження свідчать про те, що в розпорядчому документі про облікову політику підприємств біоіндустрії мають наводитися методи оцінки вибуття запасів; облік транспортно-заготівельних витрат; метод амортизації основних засобів та нематеріальних активів природоохоронного призначення; періодичність та об'єкти проведення інвентаризації.

Для раціональної організації обліку природного капіталу на підприємствах біоіндустрії доцільно застосовувати процедурні питання облікової політики, які включають: розробку робочого плану рахунків обліку природного капіталу та форми відповідних первинних документів; формування графіків документообігу операцій з обліку екологічних аспектів бізнесу; опис порядку організації матеріальної відповідальності за порушення екологічних норм; визначення порядку ведення управлінського обліку та формування екологічної звітності. При формуванні робочого плану рахунків необхідно враховувати не лише вимоги своєчасності та повноти заповнення форм фінансової, статистичної та податкової офіційної звітності, а також потенційну необхідність подання інформації про досягнення підприємством біоіндустрії цілей сталого розвитку екологічної сфери.

В системі внутрішніх регламентів організації обліку природного капіталу рекомендується виділяти блоки документального забезпечення: 1. Регламентація організації та обліку екологічної безпеки (Блок 1. Документи в частині організації екологічної служби та Блок 2. Документи в частині охорони атмосферного повітря); 2. Регламентація організації та обліку природокористування (Блок 3. Документи у сфері водокористування та Блок 4. Документи у сфері поводження з відходами).

Центральне місце, в реалізації концепції управління екологічною безпекою підприємств біоіндустрії, займає формування системи екологічного оподаткування. У вітчизняній практиці примусово-обмежувальними є такі інструменти регулювання, як сертифікація, ліцензування, екологічна експертиза, екологічні платежі, фінансові санкції, податки, збори, штрафи тощо. Згідно до ст. 68 Закону України «Про охорону

навколишнього природного середовища» в Україні діє дисциплінарна, адміністративна, цивільна та кримінальна відповідальність за порушення норм екологічного законодавства [6]. За цих умов стимулюючо-компенсаційними інструментами є податкові пільги, пільгове кредитування, фінансування екологічних проектів і програм. Законодавством про енергозбереження та охорону довкілля (ст. 9 Закону України «Про альтернативні джерела енергії») передбачено економічні важелі і стимули, які дозволять підвищити рівень для виробництва та споживання енергії, виробленої з альтернативних джерел [5].

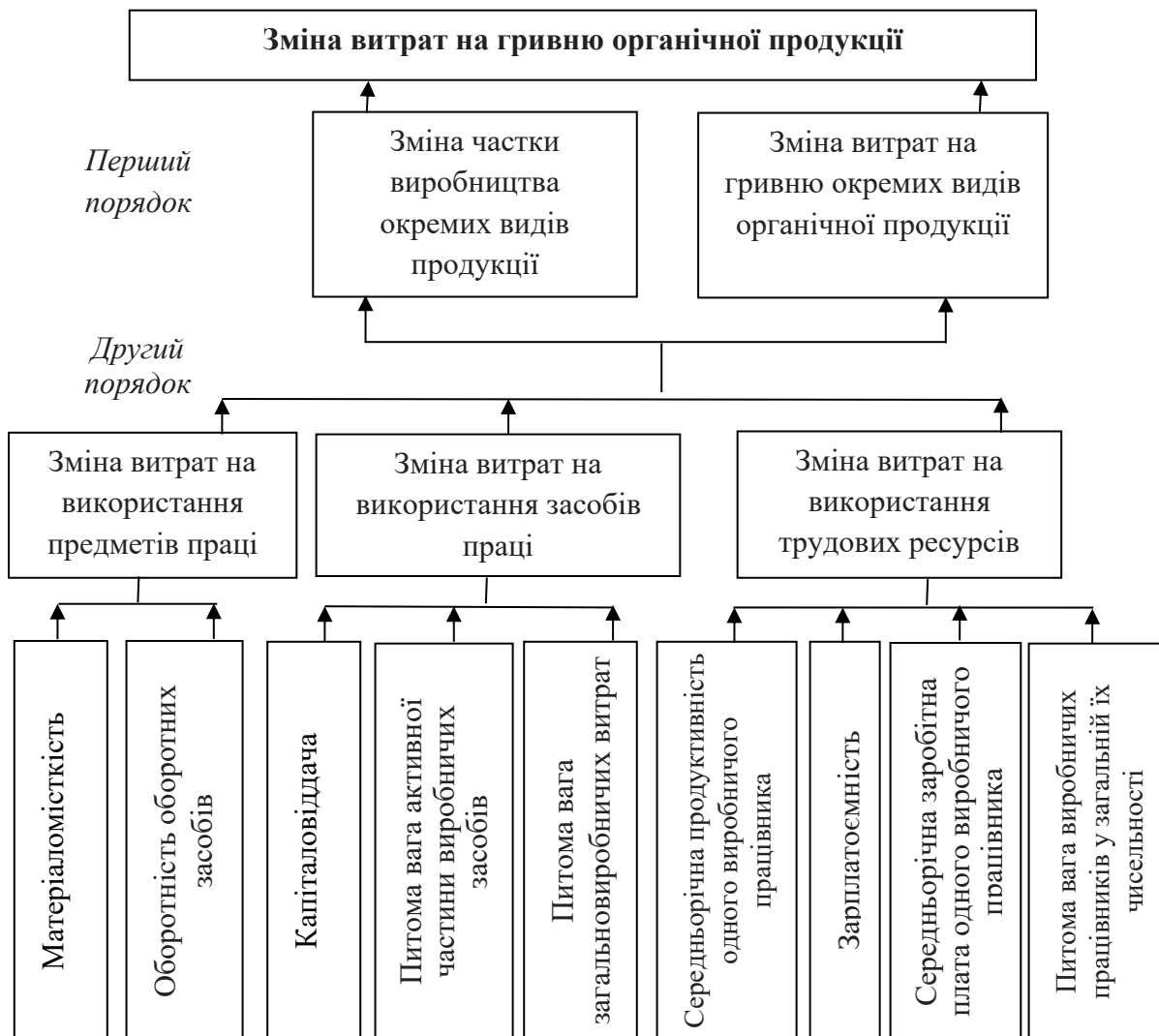
Діючим законодавством передбачено звільнення від оподаткування операцій із ввезення на митну територію України (якщо ці товари застосовуються платником податку для власного виробництва та якщо ідентичні товари з аналогічними якісними показниками не виробляються в Україні) [3, с. 120]. В Україні сплату екологічного податку за забруднення навколишнього середовища було запроваджено податковим кодексом. Проте, на сьогодні, потребує удосконалення методика контролю нарахування та сплати екологічного податку. Не досконалою є і практика аналізу ефективності природоохоронної діяльності підприємства за даними офіційної звітності.

Методика оцінки ефективності виробничої діяльності займає важливе місце у статистичному обліку та аналізі, як невід'ємної складової концепції розвитку екологічної безпеки підприємства. Її застосування дозволяє забезпечити: об'єктивну оцінку та пошук резервів підвищення ефективності органічного виробництва; порівняльну оцінку конкурентоспроможності органічної продукції. Посилення концентрації та спеціалізації виробництва, прискорення впровадження науково-технічного прогресу у виробництво та управління призводять до збільшення кількості факторів, що визначають виробничі витрати агропідприємств [1, с. 25].

Для об'єктивної оцінки динаміки та визначення причин зміни показника витрат на гривню органічної продукції, а також визначення резервів його зниження, в ході дослідження, проаналізовано вплив факторів на його розмір з урахуванням підпорядкованості останніх на підставі вибіркової сукупності підприємств біоіндустрії. Так, визначено що для аналізу витрат на гривню органічної продукції доцільно використати факторну систему, структурно-логічна модель якої наведена на рис. 2.

До факторів першого порядку слід віднести ті, які безпосередньо впливають на результативний показник, а саме структурну зміну асортименту органічної продукції (зміна питомої ваги виробництва окремих видів органічної продукції). Випуск органічної продукції, переважно, визначається виробничими чинниками. Тому до факторів другого порядку слід віднести ті, які характеризують ступінь використання основних засобів (засобів праці), предметів праці та трудових ресурсів. На використання виробничих ресурсів впливає організаційно-технічний рівень виробництва через інтенсивні та екстенсивні фактори, що визначають елементарні аналітичні показники споживання ресурсів, які характеризують фактори другого порядку.

Раціональне використання предметів праці – одне із найважливіших чинників зростання органічного виробництва та зниження собівартості органічної продукції, а отже, зростання прибутків і рівня рентабельності.

Рис. 2. Структурно-логічна модель факторів, що впливають на виробничі витрати органічної продукції

Узагальнюючу характеристику використання предметів праці дозволяє дати співвідношення величини витрат на виробництво до обсягу випуску органічної продукції, виробленої з цих предметів праці. Слід зазначити, що матеріаломісткість є одним із резервів зниження виробничих витрат підприємств біоіндустрії. Для реалізації даного резерву необхідно: перевірити норми витрати сировини та матеріалів, скорегувати структуру органічної продукції; визначити оптимальні ціни на сировину та матеріальні ресурси [4, с. 240]. Аналіз впливу зазначених факторів показав, що максимальна частка впливу (52% та 80%) належить показнику оборотності оборотних засобів. Цей показник тісно пов'язаний з віддачею оборотних активів і є одним з головних показників, що характеризують інтенсивність використання коштів агропідприємства та його ділову активність. Скорочення тривалості одного обороту оборотних засобів підприємств біоіндустрії залежить від будови капіталу

(співвідношення основних та оборотних засобів). Так, чим вища частка основних засобів у загальній сумі капіталу підприємства, тим повільніше він обертається. Для реалізації резерву за виділеними показниками на підприємствах біоіндустрії необхідно: здійснити раціональне розміщення основних засобів, підвищити коефіцієнт змінності (тривалості корисного використання) роботи обладнання; підвищити контроль за виконанням правил експлуатації та технічного обслуговування обладнання; удосконалити підбір та підготовку кадрів, що здійснюють експлуатацію та технічне обслуговування; запровадити систему матеріального стимулювання працівників за безаварійну роботу обладнання, продовження ремонтного циклу та періоду експлуатації.

У разі концентрації органічного виробництва чинник загальновиробничих витрат (ЗВВ) набуває дедалі більшого значення у забезпеченні зниження витрат на виробництво органічної продукції. Проведені розрахунки, показують, що питома вага ЗВВ значно впливає на результативний показник (71% і 59%) і становить 15-16% у загальному обсязі випуску органічної продукції. Реалізація резерву за цим показником може бути досягнута в результаті вивчення причин, що викликали абсолютну та відносну зміну ЗВВ агропідприємств. Так, загальна сума амортизації залежить від кількості устаткування та обладнання, їх структури, вартості та норм амортизації. Експлуатаційні витрати залежать від кількості об'єктів, що експлуатуються, часу їх роботи та питомих витрат на одну машино-годину роботи. Отже, досягти зниження ЗВВ можна за допомогою економії в розрізі кожної зі статей витрат.

В основі аналізу зміни використання частки трудових ресурсів покладено дослідження чисельності робочої сили, її складу та структури, впливу чисельності працівників на динаміку витрат з виробництва органічної продукції, визначення рівня продуктивності праці, а також інтенсивних та екстенсивних показників її зростання. Істотний вплив на зміну трудових ресурсів, надає розмір і динаміка середньорічний зарплати працівників агропідприємств. Слід зазначити, що частка виробничих робітників, на досліджуваних підприємствах біоіндустрії, досить висока і становить 75 - 80% від загальної їх чисельності. Найважливішою умовою підвищення ефективності виробництва є переважне зростання продуктивності праці в порівнянні зі зростанням середньої заробітної плати. Таке співвідношення у темпах забезпечує економію собівартості органічної продукції відносно елементу заробітної плати. Реалізувати резерви за виділеними факторами можна за рахунок: обґрунтованого нормування чисельності працівників окремих категорій, професій, спеціальностей та рівнів кваліфікації; побудови ефективної системи матеріального стимулювання персоналу, тісно пов'язаного з основними результатами діяльності підприємств біоіндустрії та економією ресурсів; підвищення кваліфікації працівників. Слід відзначити, що об'єктивна оцінка витрат за виробництво органічної продукції може бути отримана лише за умови проведення аналізу їх ефективності. Про ступень всебічної інтенсифікації біовиробництва, можна судити з допомогою об'єднання різних показників у єдиний інтегральний показник (Еф), що акумулює в собі всі якісні характеристики приватних показників інтенсифікації (1).

$$E\phi = \sqrt[5]{KB * Kоб * MM * З\epsilon * ПП} , \quad (1) [4, \text{с. 54}]$$

де KB – капіталовіддача; Kоб – коефіцієнт оборотності оборотних коштів, MM – матеріаломісткість, З ϵ – зарплатоємність, ПП – продуктивність праці.

Запропонований підхід до визначення ефективності органічного виробництва

дозволяє розкрити ступінь раціональності виробничих витрат. Підвищення ефективності витрат полягає у тому, щоб їх зниження супроводжувалося поліпшенням виробничих показників. Такі показники актуальні, особливо в порівнянні ефективності витрат на підприємствах біоіндустрії, які характеризуються аналогічними умовами виробництва, технологічними процесами. Як свідчать результати проведеного аналізу показників діяльності підприємств біоіндустрії за 2020-2021 рр. на ТОВ «Олімп-агро» (з нижчим показником витрат на гривню органічної продукції), відбулося зниження ефективності витрат на 2,5%, що пов'язано зі зниженням швидкості обігу оборотних засобів, матеріаломісткості, зарплатоємності, продуктивності праці виробничих робітників у 2021 році порівняно з 2020 роком відповідно на 3,39%, 7,05%, 6,9%, 3,53% (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз показників ефективності витрат на виробництво органічної продукції

Показники	Умовні позначки	ТОВ «Олімп-агро»			Компанія «Агро-холдинг МС»		
		2020	2021	Темп зростання, %	2020	2021	Темп зростання, %
Капіталовіддача	КВ	14,44	15,79	109,34	11,59	12,3	106,12
Коефіцієнт оборотності оборотних коштів	Коб	0,074	0,071	96,61	0,103	0,099	96,51
Матеріаломісткість	ММ	0,227	0,211	92,95	0,390	0,376	96,34
Зарплатоємність	ЗЄ	0,290	0,270	93,10	0,315	0,328	104,26
Продуктивність праці	ПП	16460,0	15879,40	96,47	19015,4	19452,0	102,29
Ефективність, коеф.	Еф	4,096	3,994	97,50	4,886	4,936	101,02

У компанії «Агро-холдинг МС» (з найвищим, у сукупності досліджуваних підприємств, показником витрат на гривню органічної продукції), навпаки, відзначається підвищення ефективності витрат за 1,02%, що пов'язано з підвищенням капіталовіддачі, і продуктивності праці відповідно на 6,12%, 2,29%. Разом з тим, на підприємстві відзначається підвищення зарплатоємності органічної продукції 4,26%. Так, відібрані фактори другого порядку, пов'язані з використанням коштів, предметів праці та трудових ресурсів, значно впливають на зміну витрат на гривню органічної продукції та містять у собі резерви їх зниження.

Висновки. Реалізувати концепцію розвитку екологічної безпеки підприємств біоіндустрії можна за рахунок: формування обліково-аналітичного забезпечення управління; упорядкування організаційної структури біовиробництва за функціональною ознакою, оптимізації структури управління органічним виробництвом, виділення у складі структурних підрозділів центрів витрат і центрів відповідальності, підвищення в загальному обсязі органічної продукції видів з високим рівнем

рентабельності, поглиблення спеціалізації, обґрунтованого нормування потреб у матеріальних ресурсах, зниження питомої ваги запасів з високим періодом обігу у загальній сумі запасів, підвищення рівня механізації та автоматизації праці, ступеня використання наявної техніки та обладнання, заміни обладнання більш потужним та прогресивним, зростання обсягів випуску. При цьому, стратегія управління розвитком органічного виробництва повинна базуватися на принципах: формування цивілізованого ринку органічної продукції; міжнародного співробітництва з орієнтацією на адаптацію вітчизняного органічного виробництва до кращих зразків зарубіжного досвіду; активної позиції держави в справі фінансової підтримки підприємств біоіндустрії.

Список використаних джерел:

1. Vdovichena, O., Vdovichen, A. Synergetic interaction of the principles of bioeconomics in the globaleconomic system. *Scientific bulletin of Polissia*. Chernihiv: ChNUT. 2018. № 2 (14). P. 1, 264 p.
2. Nazarova, H., Kashchena, N., Nesterenko, I., Kovalevska, N., & Kashperska, A. (2022). Theoretical and methodological aspects of improving the functioning of the accounting system. *Amazonia Investiga*, 11 (54), 243-255. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.54.06.23>. URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/2057>.
3. Буга Н., Яненко І. Перспективи розвитку органічного виробництва в Україні. *Актуальні проблеми економіки*, 2015. Т. 164. № 2. С. 117-125.
4. Гаркуша Н.М., Сідорова Т.О., Цуканова О.В., Кащена Н.Б., Гаркуша Н.М. Економічний аналіз підприємств торгівлі та харчування: навч. посібник. Харків : ХДУХТ, 2014. 362 с.
5. Закон України «Про альтернативні джерела енергії». 2003. № 24 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text>.
6. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.
7. Купалова Г.І. Екологічне підприємництво як невідемна складова сталого розвитку України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2011. №26. С. 35-39.
8. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року URL: http://sd4ua.org/wpcontent/uploads/2016/11/Strategy_Sustainable_Development_UA.pdf.
9. Супрун Н.А. Становлення парадигми сталого розвитку. *Українська економічна думка про чинники та пріоритети економічного розвитку*. 2014. С. 338-373.

Iryna NESTERENKO

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Accounting, Auditing and Taxation,
State Biotechnological University,
Kharkiv, Ukraine

 <https://orcid.org/0000-0002-3892-8248>
IrinaOnesterenko@gmail.com

CONCEPT OF THE ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT FORMATION OF BIOINDUSTRY ENTERPRISES ENVIRONMENTAL SAFETY MANAGEMENT

Abstract. *Objective.* The article is devoted to the scientific substantiation of theoretical provisions and the development of organizational and methodological approaches, which related to the development of the strategy of environmental safety of business in the conditions of European integration. In the article, which based on the causal relationship between the rates of economic development and the strengthening of negative anthropogenic and man-made pressure on the environment, have proved the necessity of developing programs of environmental safety of business, which based on the principles of sustainable development.

Methods. Scientific achievements of domestic and foreign scientists on environmental accounting, economic analysis and management.

Results. In the process of investigation, the level of environmental safety of business entities in Ukraine has been analyzed, the priority directions and tasks of the development of the strategy of environmental safety by optimizing costs for the production of organic products has determined. An effective analytical apparatus, which is takes into account the mandatory components of the environmental safety program, in particular environmental risk management, the introduction of organic innovations, the calculation of reserves for the reduction of costs for the production of organic products has been developed.

Scientific novelty. The resulting model, which is gained on the basis of component modeling and quantitatively characterizes the influence on the indicator of expenses per hryvnia of organic products such as: the organizational and technical level of organic production, the level of resource use, the level of use of fixed assets, the level of management of organic production, the level of use of labor resources has been developed. The obtained regression equation gave a possibility to determine how in average during a period, which analyzed has been changed production costs in domestic bioindustry enterprises and what main components influenced it. The solution of the inverse factorial task gave a possibility to determine the contribution of each output indicator (X) to the change in the indicator of costs per hryvnia of organic products of the analyzed bioindustry enterprises.

Practical significance. The recommended model of the main components recommends to use for practical purposes: activity results assessment, calculation of reserves for reducing costs on the production of organic products, planning and forecasting.

Keywords: *environmental safety, accounting and analytical support, factor analysis, organic products, sustainable development, bioindustry.*

ВІСНИК
Східноєвропейського університету
економіки і менеджменту № 1 (29), 2023

Науковий журнал

Засновник, редакція, видавець і виготовлювач
Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова

Свідоцтво про державну реєстрацію
серія КВ № 16612 – 5084Р від 23.04.2010.

Відповідальний за випуск: О. Бойко

Підписано до друку 19.01.2023. Формат 84x108/16.
Друк різнографічний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 11,06. Тираж 100 прим. Зам. № 19-14.
Адреса редакції, видавця, виготовлювача: 18036, м. Черкаси, вул. Н.-Левицького, 16.
Телефон редакції: (0472) 64-72-00 (101), факс (0472) 64-73-00,
e-mail: uespo@ukr.net
visnyksura.com.ua

Надруковано на обладнанні СУРА.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 3734 від 17 березня 2010 р.

Видається за рекомендацією Вченої ради СУРА.

Статті проходять попереднє рецензування. Передрук і переклади матеріалів, опублікованих у журналі, дозволяються лише зі згоди автора та редакції.
